

УДК: 37.0:37.011

Лопушинський Іван Петрович

завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету,
доктор наук з державного управління, професор,
заслужений працівник освіти України

Ковнір Олена Іванівна

викладач англійської мови
Херсонського морехідного училища рибної промисловості,
доцент кафедри іноземних мов
Херсонського національного технічного університету (за сумісництвом),
кандидат педагогічних наук

**РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИБІР**

***Анотація.** У статті розглянуто стан загальної середньої освіти та перспективи її реформування в світлі нового Закону України «Про освіту», доведено нагальну потребу такого реформування на основі європейської практики та останніх вітчизняних наукових досліджень з проблем управління й педагогіки.*

***Ключові слова:** Політична пропозиція «Нова українська школа», реформування загальної середньої освіти, євроінтеграційний вибір.*

Лопушинский И.П., Ковнир Е.И. Реформирование общего среднего образования в Украине: евроинтеграционный выбор

***Аннотация.** В статье рассмотрено состояние общего среднего образования и перспективы его реформирования в свете нового Закона Украины «Об образовании», доказана неотложная потребность такого реформирования на основе европейской практики и последних отечественных научных исследований по проблемам управления и педагогики.*

***Ключевые слова:** Политическое предложение «Новая украинская школа», реформирование общего среднего образования, евроинтеграционный выбор.*

Lopushynskiy I. P., Kovnir O. I. Reforming general secondary education in Ukraine: European integration choice

***Annotation.** The article examines the state of general secondary education and the prospects for its reform in the light of the new Law of Ukraine "On Education", the urgent need for such reform is proved on the basis of European practice and the latest domestic research on management and pedagogy.*

***Key words:** The political proposal "New Ukrainian School", the reform of general secondary education, the European integration choice.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Як відомо, основною, найбільш важливою і необхідною ланкою реформування і оновлення освіти є

загальна середня освіта, що має забезпечувати максимальний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, трудову підготовку, професійне самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння визначеного суспільними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення.

Загальноосвітня школа постає важливим чинником відродження нації, виховання в молоді національної свідомості і гідності, активним засобом боротьби з національним нігілізмом, з проявами комплексу національної неповноцінності, нижчості, відступництва від своєї нації. Школа діалектично має поєднувати національний та інтернаціональний зміст освіти, забезпечувати вступ до скарбниць світової культури, необхідний рівень міжнаціонального спілкування [3].

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») визначено «стратегію розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу на XXI століття, створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації» [2].

Цей Документ особливої ваги визначає стратегічні завдання реформування освіти в Українській державі: відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян Української держави, формування освіченої, творчої особистості; виведення освіти в Україні на рівень розвинених країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад [2].

У Програмі «Освіта» також визначено пріоритетні напрямки, основні шляхи і принципи наступного реформування освіти. Їх спрямовано на

досягнення певних стратегічних цілей. Зокрема, досить конкретно визначаються шляхи реформування кожної з ланок системи освіти: дошкільного виховання, у якому поєднуються сімейне і суспільне виховання; загальноосвітньої підготовки на національній основі, у якій реформуванню піддаються зміст гуманітарної та природничо-математичної освіти, трудової та фахової підготовки в середній ланці освіти. Суттєва увага надається національному вихованню, головною метою якого є надбання молодим поколінням соціального досвіду успадкування духовних скарбів Українського народу, формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою [2].

Водночас, попри такі програмні тези, в Україні впродовж багатьох років спостерігалася стійка деградація української освіти. Через неконкурентні умови праці педагогічні спеціальності вищих навчальних закладів не користувалися великою популярністю у випускників шкіл. З цієї причини в багатьох школах значна кількість учителів змушена викладати кілька предметів. Багато років майже не оновлювалася лабораторна база закладів освіти. Зміст освіти все більше відривався від потреб суспільства та економіки. Спроби змінити ситуацію були, однак реального поліпшення українці так і не побачили.

Наразі Верховна Рада України 5 вересня 2017 року ухвалила Закон «Про освіту» (реєстраційний номер 3491-д) у новій редакції [5]. За нього в другому читанні та в цілому проголосували 255 народних депутатів із 359, зареєстрованих у сесійній залі. Не голосували в повному складі фракція «Опозиційний блок» (співголови Бойко Ю., Вілкул О.) та група «Відродження» (очільник Хомутиннік В.). Президент України Петро Порошенко, який ще має підписати Закон, написав у Facebook, що ухвалення цього Документа дає Україні «ключ до майбутнього».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. 14 грудня 2016 року Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич на засіданні Уряду

представила Політичну пропозицію «Нова українська школа». Як зазначила в своєму виступі Міністр, ця Політична пропозиція – стратегічний документ, із урахуванням якого розроблятиметься дальша програма діяльності Уряду щодо реформування загальної середньої освіти до 2029 року. Ідея реформи передбачає введення 12-річної шкільної освіти, яка складатиметься з початкової освіти тривалістю 4 роки, базової середньої освіти тривалістю 5 років, яка здобуватиметься в гімназії, і профільної середньої освіти тривалістю 3 роки, що здобуватиметься в ліцеї чи закладах професійної освіти. Згідно з Концепцією, перехід на 12-річне навчання та старт нової української школи передбачається вже в 2018-2019 навчальному році [1].

Концепція «Нової української школи», на основі якої формувалася Політична пропозиція, корелюється не лише з кращими світовими практиками, а й потребами міжнародного ринку праці, що були озвучені на початку 2016 р. на World Economic Forum. Передбачається, що вже в 2020 році для успішного працевлаштування будуть потрібні такі навички, як уміння вирішувати складні завдання, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас тривале затягування ухвалення нового Закону України «Про освіту» [5] не сприяло швидкому її реформуванню, що вже давно назріло. Саме тому негайного вирішення потребує розроблення нового нормативно-правового забезпечення виконання Закону і практичне втілення його норм у повсякденне життя, насамперед загальноосвітньої школи.

Формування цілей статті. Саме тому метою нашої статті й стало висвітлення основних положень нового Закону України «Про освіту» відносно реформування загальноосвітньої школи та вироблення практичних рекомендацій щодо його найскорішого втілення в життя.

Виклад основного матеріалу. 2014 року, після Революції Гідності, Міністерство освіти і науки України вкотре взялося за реформування

української школи та розроблення нового Закону про середню освіту. 06 листопада 2014 року відбулася презентація проекту Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр., розробленого на замовлення Міносвіти і науки низкою громадських організацій та експертів. Під час його обговорення експерти визнали, що фокус уваги зосереджено на середній освіті, адже цей сегмент найбільше потребує докорінних і масштабних реформ.

Упродовж 2015 року відбувалися процеси запуску реформування загальної середньої освіти. Як зазначалося в підсумковому звіті про результати виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, за рік вдалося розпочати переоснащення загальноосвітніх навчальних закладів, розвантаження навчальних програм та було вжито заходів щодо розвитку мережі загальноосвітніх шкіл, навчально-реабілітаційних центрів для навчання дітей із складними порушеннями розвитку та оптимізації мережі інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

18 лютого 2016 р. урядовий проект нового Закону «Про освіту» (№ 3491 від 19 листопада 2015 р.) народні депутати скерували на доопрацювання до Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. Як тоді зазначив Перший заступник голови комітету ВР з питань науки і освіти Олександр Співаковський під час засідання робочої групи «його доопрацювання щонайменше триватиме до кінця лютого – початку березня 2017 року».

Натомість уже 04 квітня 2016 року в парламенті реєструється новий проект Закону за №3491-д (автори – народний депутат Скрипник О.О. та ін.), який 06 жовтня 2016 року було ухвалено в першому читанні. І вже 05 вересня 2017 року Закон було прийнято в другому читанні і в цілому.

За визначенням Закону «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації,

економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [5].

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [5].

На думку науковців [3; 4; 6 та ін.] модернізація суспільства має спиратися на реформування освіти, головним результатом якої розглядається готовність і здатність молодих людей нести особисту відповідальність за власне і суспільне благополуччя.

У цілому зміни в сучасній освіті ґрунтуються на трьох важливих імперативах:

- імператив всебічного, універсально-цілісного, гармонійного розвитку особистості;
- імператив формування нової парадигми проблемно-орієнтованого професіоналізму;
- імператив переходу від одновимірної до багатовимірної людини (навчання стає мистецтвом, що сприяє прагненню особистості до саморозвитку) [4].

З огляду на ці три імперативи важливими пріоритетами, що має враховувати сучасна освіта, стають:

- посилення самостійності людини та її здатності до самоорганізації;
- уміння людини відстоювати свої права;
- готовність до співпраці, розвиток здібностей до творчої діяльності;

- формування терпимості до чужої думки, уміння вести діалог, віднаходити змістовні компроміси [4].

Долі розглянемо новації Закону «Про освіту» від 05 вересня 2017 року.

Насамперед Закон установлює, що мовою освітнього процесу в освітніх закладах є державна мова. Представникам корінних народів і національних меншин України «гарантується право на навчання рідною мовою поряд з українською мовою в комунальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти» [5]. Це право реалізується через окремі заклади освіти, класи з навчанням мовою відповідної національної меншини та корінного народу України поряд з українською мовою, і не поширюється на заклади освіти та класи з навчанням українською мовою.

Особам, які належать до корінних народів і національних меншин України, також гарантується право на вивчення рідної мови в державних і комунальних закладах освіти або через національні культурні товариства, зазначається в Законі [5].

У закладах освіти також можуть викладатися одна або кілька дисциплін двома та більше мовами – державною мовою, англійською мовою або іншими офіційними мовами Європейського Союзу.

Закон регламентує, що, замість наявної сьогодні практики, коли школи національних меншин навчаються лише мовою нацменшин, створюватиметься нова – починаючи з базової школи відбуватиметься поетапне збільшення кількості предметів, що вивчаються українською. При цьому планується, що в старшій школі діти вивчатимуть мовою нацменшин лише кілька предметів.

З цього приводу Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич зазначала: «Ми вдячні представникам нацменшин за їхнє розуміння. Вони усвідомлюють, що їхнім дітям потрібно знати українську, інакше вони просто не зможуть продовжити власну освітню кар'єру та успішно вступити до українських вишів» [1].

Згідно із Законом навчання в школах України діти зможуть розпочинати в шість або сім років. Повна середня освіта в Україні здобуватиметься впродовж 12 років. Вона передбачає три рівні: початковий (чотири роки навчання), базовий середній (п'ять років) і профільний середній (три роки), який учні здобуватимуть у старшій школі або професійних освітніх закладах.

Навчання учнів за програмами 12-річної школи для початкової освіти має розпочатися з 1 вересня 2018, для базової середньої освіти – 1 вересня 2022, а для профільної середньої освіти – 1 вересня 2027 року.

Початкова освіта. Загалом початкова освіта триватиме чотири роки. З них перші два – це адаптаційно-ігровий цикл. Упродовж першого-другого класів учень звикатиме до шкільного життя. Навчання впродовж цього періоду організують ігровими методами й обмежать обсяг домашніх завдань. Навчальні завдання і час на їх виконання визначатимуть з урахуванням індивідуальних особливостей школярів. Традиційних оцінок тут теж не буде, оскільки найважливіше завдання вчителя – підтримувати в кожному учневі впевненість і мотивацію до пізнання. Другий цикл – основний, це 3-4 класи навчання. Школярі почнуть вивчати основні предмети. Завдання другого циклу – сформувати в учнів почуття відповідальності і самостійність.

Базова середня освіта. Перший цикл, а це 5-6 класи, має підтримувати інтерес до сфер знань і діяльності, передбачених навчальною програмою. Другий цикл – базовий. Навчання в 7-9 класах буде здебільшого предметним, частину часу відведуть на предмети за вибором. Очікується, що в цей період школярі зможуть зробити усвідомлений вибір щодо дальшого навчання, відповідно до власних інтересів та здібностей.

Профільна середня освіта. Закінчивши 9 класів, школярі зможуть обрати, як продовжити навчання: академічно, з поглибленим вивченням окремих предметів, щоб згодом продовжити навчання в університеті,

чи професійно, коли разом із здобуттям повної загальної середньої освіти, випускник отримує й професійні навички.

Важливою новелою Закону є те, що старша школа стане відокремленою одиницею. Для здобуття освіти академічного спрямування створять спеціальну мережу академічних ліцеїв, на зразок того, як нині працює мережа професійно-технічних училищ та коледжів. Закон передбачає її створення до 2027 року.

В академічних ліцеях перший рік навчання буде перехідним, упродовж цього періоду учень ще зможе змінити профіль навчання. Поза тим, учні матимуть право обирати не лише предмети, а й рівні їх складності. Випускники академічних ліцеїв проходитимуть державну підсумкову атестацію у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

Освіту за професійним спрямуванням здобуватимуть у професійних ліцеях та профільних коледжах. Їх випускники також проходитимуть ЗНО, а відтак – вступатимуть до вищих навчальних закладів.

Отже, тривалість повної загальної середньої освіти збільшиться до 12 років. Натомість з чотирьох до трьох років скоротиться термін навчання для здобуття освітнього рівня «бакалавр», тож загальна тривалість навчання залишиться такою, як і зараз.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, новий Закон «Про освіту» [5] має створити освітню систему нового покоління, що забезпечить умови для здобуття освіти всіма категоріями населення України, ефективної системи забезпечення всебічного розвитку людини та сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження порушеної в статті проблеми стосуватимуться аналізу перших кроків реформування загальної середньої освіти в Україні впродовж найближчих трьох років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.Гриневич Л.М. Нам потрібне невідкладне прийняття нового Закону «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/09/04/nam-potribne-nevidkladne-prijnyattya-novogo-zakonu-%C2%ABpro-osvitu%C2%BB,-shhob-zaklasti-koshti-u-byudzhet/>
- 2.Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»): затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03 листопада 1993 року №896 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
- 3.Левківський М.В. Історія педагогіки: Навч.-метод. посібник. Вид. 4-е. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 190 с.
- 4.Огнев'юк В. Реформування – як сутнісна характеристика сучасної освіти [Електронний ресурс] / В. Огнев'юк // Освітологія. - 2013. - Вип. 2. - С. 9-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osvit_2013_2_3
- 5.Про освіту: проект Закону від 04 квітня 2016 року №3491-д [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639
- 6.Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект: навч.-наук. вид. / Н.Г.Протасова, В.І.Луговий, Ю.О.Молчанова, І.П.Лопушинський та ін.; за заг. ред. Н.Г.Протасової. – К.; Львів: НАДУ, 2012. – 456 с.

Statement of the problem. In Ukraine, for many years, there was a steady degradation of Ukrainian education. Due to uncompetitive working conditions, the pedagogical specialties of higher educational institutions were not very popular among school graduates. For this reason, in many schools, a significant number of teachers are forced to teach a few subjects. For many years, the laboratory base of educational institutions has been almost not updated. The content of education was increasingly separated from the needs of society and the economy. There were attempts to change the situation, however, Ukrainians have never seen the real improvement.

Urgency. The main, most important and necessary link in the reform and renewal of education is general secondary education, which should ensure the maximum development of a child as a personality, its inclinations, abilities, talents, labor training, professional self-determination, the formation of universal morality, the acquisition of social, national and cultural needs the amount of knowledge about nature, man, society and production, environmental education, physical perfection.

The purpose of the article. The purpose of our article is to highlight the main provisions of the new Law of Ukraine "On Education" regarding the reform of the secondary school and the development of practical recommendations for its prompt implementation.

Our task was to study. To consider the state of general secondary education and the prospects for its reform in the light of the new Law of Ukraine "On Education", to prove the urgent need for such a reform on the basis of European practice and the latest domestic research on management and pedagogy.

Summary. So, there comes a time to reform the general secondary education. Time of a special responsibility and, at the same time, time with many unknowns. Ukraine has come a long and hard time approaching it. If we consider Poland as the closest neighbor, we must admit that we have come to this most responsible stage of the reformation with a great delay - about two decades. Judging by the new law passed by the Verkhovna Rada "On Education", it was decided to focus on the Polish educational model, as it has already been well tested and adjusted with many years of practice.

Conclusion and outcomes. Thus, the new Law "On Education" [5] should create a new generation educational system that will provide conditions for education for all categories of the population of Ukraine, an effective system for ensuring comprehensive human development and will contribute to a significant increase in the intellectual, cultural, spiritual and moral potential of society and personality.